

Samenvatting Syntaxis 1

Hoofdstuk 1

Syntaxis betekent **zinsbouw**: de manier waarop woorden samen woordgroepen en zinnen vormen.

Het Nederlands kent slechts twee geslachten: onzijdig en **common gender**: mannelijk en vrouwelijk samen, ook welzijdig of nonneuter genoemd.

Lexicon: woordenlijst van een taal

Glossen:

Term	Betekenis	Term	Betekenis
DEF	Defeniet, bepaald lidwoord	PL	Pluralis, meervoud
INDEF	Indefeniet, onbepaald lidwoord	1,2,3	Persoon
DEM	Demonstratief, aanwijzend	INC	Inclusief; wij: spreker + aangesprokene
SG	Singularis, enkelvoud	EXC	Exclusief; wij: spreker + derde, zonder aangesprokene
DUALIS	Verwijzing naar twee entiteiten		

- **Neutrale of ongemarkeerde woordvolgorde**: 'normale' woordvolgorde (in een hoofdzin) die in een taal het meeste voorkomt.
- **Gemarkeerde woordvolgorde**: woordvolgorde (in een hoofdzin) die afwijkt van de neutrale volgorde, omdat een bepaalde context daarom vraagt. V-S-O bijvoorbeeld bij een vraag in het Nederlands en O-V-S om het object te benadrukken.

Recursie is een eigenschap die alle talen kennen, namelijk het oneindig in elkaar kunnen inbedden van zinnen.

Hoofdstuk 2

- **Morfologie** gaat over de opbouw van één woord, dus bijvoorbeeld het feit dat naamwoorden in het meervoud vaak –en krijgen en adjectieven in de vergrotende trap vaak –er (voorbeelden van affixen).
- **Syntaxis** gaat over de opbouw van een zin, heeft dus betrekking op de woordvolgorde. Als syntactische evidentie gebruikt wordt voor het identificeren van woordklassen, heet dat **distributie**.
- **Intransitieve werkwoorden** zijn werkwoorden met maar één participant, ofwel **argument**, dus zonder object. Het argument kan overigens wel uit meerdere personen bestaan, zolang het maar één woordgroep betreft. De gebeurtenis, het werkwoord dus, noemen we het **predikaat**.
- **Transitieve werkwoorden** zijn werkwoorden met twee participanten, dus met een object als tweede participant naast het subject.
- **Ditransitieve werkwoorden** zijn werkwoorden met drie participanten, dus met zowel een object als een indirect object (meewerkend voorwerp) als participanten naast het onderwerp of subject.

Determinatoren zijn woordjes uit een bepaalde gesloten klasse die vaak samen met naamwoorden een naamwoordgroep vormen. Voorbeelden zijn lidwoorden, aanwijzend voornaamwoorden, vragend voornaamwoorden, bezittelijk voornaamwoorden en **kwantoren**. Voorbeelden van kwantoren zijn *beide* en *alle*.

Conjunctie: nevenschikkend voegwoord

Semantische rollen zijn de rollen van argumenten bij een predikaat, afhankelijk van het werkwoord. De rollen gaan over betekenis:

- **Agens**: een bewust handelend, levend wezen
- **Experiencer**: een ervarder, vaak het onderwerp bij gevoelswerkwoorden (maar is 'haar broer' in de zin 'zij irriteert haar broer')
- **Theme**: ondergaat de handeling, vaak het direct object maar niet altijd (vb: de bloemen verwelken, de bloemen zijn hier ook theme!)
- **Instrument**: een subject dat geen levend wezen is
- **Goal**: op wie de handeling is gericht, vaak het indirect object

Agreement is de vakkundige term voor congruentie, bijvoorbeeld van het subject met de persoonsvorm in tijd en aantal.

Copula: koppelwerkwoord

Graadaanduiders: woordje dat de mate of graad aangeven van een adjectief, bijvoorbeeld 'erg', 'te' of 'behoorlijk' in het Nederlands.

Adjectieven kunnen op twee manieren gebruikt worden:

- **Attributief**: de rode auto
- **Predikatief**: de auto is rood/ hij voelt zich slecht/ ik vind dat goed.

Er zijn drie soorten **adposities**:

- **Preposities** (voorzetsels)
- **Postposities** (achterzetsels)
- **Circumposities** (omzetsels 'tussen de bomen door')
 - **Transitief** gebruik van een prepositie: in de tuin (met een object)
 - **Intransitief** gebruik van een prepositie: hij komt binnen (zonder object)

Functies van de PP:

- Het uitdrukken van een indirect object
- Het uitdrukken van een locatie
- Het modifieren van een werkwoord (**adverbiaal** gebruik: Zij sprak op hoge toon)

Adjectieven en adverbia vertonen samen een **complementaire distributie**: overal waar de één voorkomt, kan de ander niet voorkomen. Samen dekken ze alle mogelijke posities af: Adjectieven modifieren naamwoorden, adverbia modifieren de andere woordklassen (dus ook adjectieven).

- **Affix**: verbuiging van een woord door een toevoeging

- **Prefix:** een affix vóór het woord
- **Suffix:** een affix achter het woord

- **Inherente woordkenmerken:** kenmerken die alleen betrekking hebben op het woord zelf en geen relatie met andere woorden uitdrukken (bijv. getal).
- **Niet-inherente woordkenmerken:** drukken een relatie van het woord met de omgeving uit (bijv. agreement).

Een overzicht van vorm- en distributiekenmerken op de verschillende naamgroepen:

	Vorm	Distributie
N	getal, defenietheid, geslacht, naamval.	Volgt op determinator. Staat vaak achter P als P aanwezig is. Na A indien aanwezig en attributief gebruik van A.
V	tijd, aspect, modus, actief/passief, agreement.	In tweede positie in onafhankelijke zin. Achteraan in de bijzin. Vóór subject in vragende zinnen.
A	graad (comp/superl-affix), agreement	Tussen determinator en naamwoord. Na graadaanduiders. Predicatief/attributief.
P	-	Er-alternantie (op de kast → erop) Meestal vóór NPs.

Aspect: hoe de handeling in relatie tot de tijd verloopt (bijvoorbeeld voltooid of onvoltooid tijd). Aspecten zijn er in twee vormen:

- **Progressief** aspect: de handeling was nog niet voorbij (Kim was writing to Chris).
- **Perspectief** aspect: de handeling is afgerond (Kim has written to Chris).

Modus heeft betrekking op waarschijnlijkheid, zekerheid etc.:

- Feitelijke gebeurtenis → geen speciale vorm = ongemarkeerde naamval → **indicatief** → Kim gaat morgen weg.
- Hypothetische gebeurtenis → **conjunctief** (aparte vorm in het Nederlands bestaat niet meer, wel in andere talen) → (evt.) **modaal hulpwerkwoord** (zegt iets over modus, bv moeten, zullen) → Kim zou morgen weggaan, als ze geld had.

Sommige talen kennen naast de comparatief- en de superlatieffix ook een affix om gelijkwaardigheid uit te drukken (net zo ... als): de **equatief**.

Hoofdstuk 3

Eenvoudige zin: bestaat uit één deelzin.

Complexe zin: bevat meerdere deelzinnen.

Een deelzin verdelen we in twee delen: het **subject** en het **predikaat**. Het predikaat is niet alleen het werkwoord, maar alles wat daarbij hoort (en dus niet het subject is).

Aspectuele hulpwerkwoorden: zijn, hebben, worden. Spelen een rol bij het uitdrukken van het perspectief aspect. Een **inceptief aspect** drukt de begin van een handeling of situatie uit (door middel van een hulpwerkwoord in het Nederlands: Het ging regenen).

Niet-finiete werkwoorden

- **Infinitieven:** na modale hulpwerkwoorden of **infinitiefmarkeerders** (bijv. 'te') in het Nederlands.
- **Participia:** deelwoorden, onder te verdelen in:
 - **Participium presens:** tegenwoordig deelwoord. Worden gebruikt als adjectief of adverbium (lopende zaken; dat kun je liggend doen).
 - **Participium van het perfectum:** voltooid deelwoord. Kan eventueel ook als adjectief gebruikt worden (de gewonnen wedstrijd).

Complexe zinnen

- Zonder inbedding: door **conjuncties** of **nevenschikkende voegwoorden** (en, maar) samengevoegde of **gecoördineerde** hoofdzinnen (niet bepaald complex dus).
- Met inbedding (**subordinatie**): Een hoofdzin bevat minstens één bijzin. Bijzinnen zijn altijd ingebed.

Aan de hand van vier tests zijn hoofdzinnen van bijzinnen te onderscheiden in het Nederlands:

- In bijzinnen staat het werkwoord achteraan, in hoofdzinnen vooraan (meestal in tweede positie).
- Alle hoofdzinnen hebben een finiet werkwoord; bijzinnen hebben een finiet of een niet-finiet werkwoord.
- Alleen ingebedde zinnen hebben (meestal) een voegwoord.
- Alleen hoofdzinnen kunnen het werkwoord links van het subject hebben.

Een **complementzin** is een zin die fungeert als object van het werkwoord in de hoofdzin. Veel talen lijken strategieën te hanteren die het effect hebben dat het algemene type complementzin vermeden wordt. Voorbeelden zijn:

- **De coördinatiestrategie:** door middel van een conjunctie worden zinnen nevenschikkend waar we ze in het Nederlands zouden inbedden (Ik hoorde je zingen → Ik hoorde jou en jij zong).
- **Nominalisatie:** het werkwoord wordt omgezet in een naamwoord, bestaat ook in het Nederlands (De gemeente bevorderde [het verhuren van kamers]). De bijzin krijgt de eigenschappen van een naamwoordgroep.
- **Werkwoord-serialisatie:** reeksen werkwoorden waarbij het ene werkwoord niet aan het andere ondergeschikt is (meerdere finiete werkwoorden achter elkaar). Drie weten we dat de werkwoorden in dezelfde deelzin zitten?
 - Het subject van het tweede werkwoord kan nooit uitgedrukt worden;
 - Het tweede werkwoord in de reeks kan geen eigen kenmerken voor tijd, aspect, modus etc. hebben;
 - Werkwoorden in één reeks gedragen zich in veel opzichten als één werkwoord.

Relatiefzinnen (betrekkelijke bijzin)

Relatiefzinnen zijn een soort ingebedde zinnen die een naamwoord modificeren. Semantisch gezien perken ze de referentie van het hoofd in: ze specificeren hetgeen waarnaar verwezen wordt. Een relatiefzin begint altijd met een **relatiefpronomen** of een **betrekkelijk**

voornaamwoord. Bovendien bevatten relatiefzinnen in vele talen een **open plaats**: er ontbreekt iets (in de bijzin), meestal een naamwoordgroep. Het hoofd hoort er thuis.

Variatie in relatiefzinnen door talen heen:

- Relatiefzinnen kunnen vóór het hoofd voorkomen;
- Hoofden kunnen ín een relatiefzin opduiken;
- Sommige talen hebben geen open plaats maar een pronomen of een volledige naamwoordgroep op die plek.

Hoofdstuk 4

In een woordgroep maken we onderscheid tussen het **hoofd** van een woordgroep en de rest, de **afhankelijke elementen**.

Kenmerken van het hoofd:

- Draagt de kern van de betekenis van de woordgroep;
- De woordklasse van het hoofd bepaalt de woordklasse van de groep als geheel;
- Kunnen normaal gesproken niet weggelaten worden;
- Heeft dezelfde distributie (plek in de zin) als de woordgroep als geheel;
- Selecteren afhankelijke elementen;
- Hebben vaak agreement met afhankelijke elementen;
- Congrueren met afhankelijke NP's.

Er zijn twee typen afhankelijke elementen:

- **Adjuncten**: toevoegsels, niet verplicht aanwezig;
- **Complementen**: aanvullingen, vaak wel verplicht aanwezig; worden geselecteerd door het hoofd.

Werkwoorden hebben een complement als ze:

- Transitief zijn/ transitief gebruikt worden (indirect object is het complement);
- Een vast voorzetsel hebben (houden van).

Voorzetsels hebben een complement als ze:

- Transitief gebruikt worden;
- Een volledige deelzin als complement nemen (Kim ging voordat de bus kwam);
- Een PP als complement nemen (een koekje voor bij de koffie).

Adjectieven hebben een complement als ze:

- Een PP-complement, soms verplicht, selecteren (gesteld op privacy, verplicht; rekenen op elkaar, niet verplicht);
- Een deelzin als complement nemen, optioneel (Ik ben blij dat je weg gaat).

Naamwoorden hebben een complement, altijd optioneel, als ze:

- Een PP als complement selecteren (een handelaar in koffie);
- Een deelzin als complement nemen (Zijn bewering [dat de aarde plat was]).

Ook voegwoorden kunnen een complement selecteren. Die woordgroep als geheel noemen we dan een CP (complementizer phrase). Een voorbeeld: 'Kim zei [dat ze er genoeg van had]'

Specificier: een adjunct met een vaste positie links van het hoofd. Determinatoren worden niet beschouwd als specificiers van de NP, maar als hoofden die een NP als complement nemen. Samen met de NP vormt de determinator een DP (determiner phrase).

- **Hoofd-intiële talen** zetten het hoofd vóór zijn complement.
 - **Hoofd-finale talen** zetten het hoofd achter zijn complement.

 - **Hoofdmarkering:** als een taal een relatie tussen het hoofd en een afhankelijk element markeert op het hoofd.
 - **Dependensmarkering:** als een taal een relatie tussen het hoofd en een afhankelijk element markeert op het afhankelijke element.
- Er zijn ook talen die de afhankelijkheidsrelatie helemaal niet markeren.

Hoofdstuk 5

Syntactische tests voor constituentschap:

- **Isoleren:** Nagaan of de reeks woorden het antwoord kan zijn op een vraag over de zin;
- **Vervangen (ellipsis):** een constituent vervangen door iets anders;
- **Verplaatsen:** in het Nederlands kun je een woordgroep vaak vooraan in de zin plaatsen. Vaak vindt er dan nog meer inversie plaats, omdat het Nederlands de **verb-secondregel** kent: het finiete werkwoord staat in een hoofdzin altijd op de tweede positie.

Boomstructuren

- **Root:** de bovenste knoop in een boomstructuur;
- **Lexicale knopen** of **eindknopen:** onderin de boomstructuur, staat bijna altijd voor een los woord;
- **Zusters:** staan naast elkaar en zijn verbonden door één andere knoop;
- **Moeder:** de knoop die zusters met elkaar verbindt; die zusters zijn vanzelfsprekend **dochters** van hun moeder.

- **Domineren:** een knoop domineert alle knopen die eronder staan;
- **Onmiddelijkdomineren:** moeders domineren hun dochters onmiddellijk;

Constituent in een boomdiagram: een verzameling eindknopen vormt een constituent in een boomdiagram als er één knoop is die uitsluitend die verzameling eindknopen domineert.

Een vierde constituentschapstest is de **coördinatie**test: als een reeks woorden een constituent is, moet het gecoördineerd kunnen worden met een andere woordgroep van dezelfde groep. Voordelen van deze test zijn:

- Werkt ook bij finiete werkwoorden, in tegenstelling tot isolatie en verplaatsing;
- Coördinatie werkt ook waar isolatie en verplaatsing niet goed mogelijk is.

X': het label voor de combinatie van een woordklasse en zijn complement. De XP wordt dan gevormd door de toevoeging van een specifier aan X'. X' is en soort mini-XP.

- ➔ Boomstructuren zijn altijd **asymmetrisch**.
- ➔ Constituentschapstests zijn **niet** universeel en gelden dus niet voor alle talen.

Hoofdstuk 6

Een **Kern-NP** is participant van een werkwoord. Er zijn drie manieren om kern-NP's van elkaar te onderscheiden, dus om hun rol uit te drukken:

- Woordvolgorde;
- Naamval;
- Agreement.

Deze manieren sluiten elkaar niet uit; veel talen gebruiken bijvoorbeeld naamval én agreement.

Woordvolgorde: uitgaande van drie constituenten (V= werkwoord, S= subject, O=object) zijn er dus zes mogelijke basisvolgorden: SVO, SOV, OVS, OSV, VOS en VSO. In het Nederlands SVO de basisvolgorde.

Discontinue constituent: opengebroken constituent; een woordgroep is opengebroken en een deel ervan staat op een andere plek in de zin.

Hoofd-initiële woordvolgorde (vaak VO-talen):

- Het werkwoord staat **vóór** zijn direct object en zijn bijzin;
- Adposities zijn **pre**posities, staat dus **vóór** de NP
- Voegwoorden staan **vooraan** in de bijzin.

Hoofd-finale woordvolgorde (vaak OV-talen):

- Het werkwoord staat **achter** zijn direct object en zijn bijzin;
- Adposities zijn **post**posities, staan **achter** de NP;
- Voegwoorden staan **achteraan** in de bijzin.

Naamvalssystemen

S: subject van een intransitieve zin

A: subject van een transitieve zin

O: object

Accusatief systeem		Ergatief systeem	
A & S	O	A	S & O
nominatief	accusatief	ergatief	absolutief

Gespleten ergatief: een mengvorm; in de ene constructie wordt het ergatieve systeem gebruikt, in de andere het accusatieve.

De nominatief en de absolutief zijn **ongemarkeerde naamvallen**, ze zijn de neutrale vorm, hebben vaak geen verbuiging en komen ook het meest voor; het is de standaardvorm. De

ergatief en de accusatief zijn de **gemarkeerde naamvallen**, zij krijgen vaak wel een speciale verbuiging.

Agreement

Agreement wil zeggen dat het hoofd van het predikaat – het werkwoord of een hulpwerkwoord – een markering draagt die in kenmerken overeenkomt met de kern-NP's. Agreement komt ook zowel in het accusatieve als in het ergatieve systeem voor. Bij een ergatief systeem is er één soort agreement voor S en O, en een speciaal soort agreement voor A.

Syntactische tests voor het identificeren van het subject in een willekeurige taal:

- Het subject is het element dat verdwijnt als we een finiete zin omzetten in een niet-finiete zin (Teun drinkt thee → Teun probeert [thee te drinken]);
- De positie van het subject wordt in de passiefconstructie ingenomen door het promoverende element;
- Het subject is de NP die de eigenschappen van andere NP's in de zin controleert. Dit heeft betrekking op de asymmetrieën tussen subject en object, zie uitleg hieronder.

Anafoor of **reflexiepronomen**: bijvoorbeeld 'zichzelf'. De relatie van de anafoor met het element dat de interpretatie van de anafoor stuurt noemen we **binding**. De bindingsrelatie is **asymmetrisch**: een subject kan wel een object binden maar niet andersom.

De asymmetrische bindingsrelatie tussen subject en object zien we ook terug bij een **negatief-polaire uitdrukking**: uitdrukking die alleen in de context van negatieve elementen kan voorkomen, bijvoorbeeld: 'ook maar iets'. Een negatief subject kan ervoor zorgen dat het object van zo'n speciaal type kan zijn maar omgekeerd kan een negatief object er niet voor zorgen dat het subject van een speciaal type is.

➔ Bij een ditransitief werkwoord krijgt het indirect object de datief-naamval.

In veel talen is er geen morfologisch onderscheid tussen direct en indirect object. Wel is er een syntactisch verschil: alleen het direct object kan in de passiefconstructie promoveren tot object.

Hoofdstuk 7

Van actief naar passief:

- Een transitieve zin wordt intrasitief;
- Het subject degradeert tot in een *door*-PP en kan eventueel weggelaten worden;
- Het object promoveert tot subject;
- De passieve zin krijgt een voltooid deelwoord in combinatie met een vorm van *worden* of *zijn*.

Oblique argument: een gedegrademd subject; behoort dus niet meer tot de kern-NP's van een zin.

Morfologische passief: wanneer talen de passief niet uitdrukken met een hulpwerkwoord maar met een specifieke passieve vorm van het hoofdwerkwoord.

Onpersoonlijk passief: de passiefconstructie van een intransitieve zin; er wordt geen enkele NP gepromoveerd tot subject.

Expletief: het element dat de subjectpositie bezet houdt bij een onpersoonlijk passief: het woordje 'er' in het Nederlands. Verwijst overigens niet naar een participant en kan dus geen kern-NP genoemd worden.

Antipassief: het degraderen van het object in een transitieve zin, komt vooral voor in ergatieve talen. *De vrouw at het vlees* wordt dan *De vrouw at van het vlees* omdat het vlees geen kern-NP meer mag zijn en dus gedegradeerd is tot een oblique element. De zin heeft een **partitieve lezing** gekregen. Het object kan zelfs geheel weggelaten worden. De voorbeeldzin hierboven wordt dan *De vrouw zit te eten*.

Applicatief: uitgangspunt voor deze constructie is een transitieve zin met een direct object en een PP met daarin een NP. Bij de applicatieve constructie promoveert de NP uit de PP tot direct object en het oorspronkelijke direct object degradeert. Vaak krijgt het werkwoord een 'be'-prefix. Voorbeeld: *De gemeente plantte bomen op het veldje* → *de gemeente beplantte het veldje (met bomen)*.

Een variatie hierop is de **datiefconstructie**, daarbij promoveert de NP uit de PP tot indirect object en behoudt het direct object zijn titel, alleen verschuift deze laatste wel naar achter in de zin. Voorbeeld: *Kim gaf de borrelnootjes aan Daan* → *Kim gaf Daan de borrelnootjes*

Causatief: er wordt een nieuw subject gecreëerd dat het voormalige subject iets laat doen, dat in de nieuwe constructie een object is geworden. Ook wordt er een predikaat (en dus een deelzin toegevoegd), in het Nederlands vaak een vorm van *laten* of *doen*. Voorbeeld: *De studenten vertrokken* → *We lieten de studenten vertrekken*. Ook de causatief kent de variant **morfologisch causatief**, die een affix aan het werkwoord toevoegen om de causatieve constructie uit te drukken. De laatste variant is de **lexicale causatief**: werkwoorden die zowel causatief (*Hij breekt de tak af*) als niet-causatief (*De tak breekt af*) gebruikt kunnen worden.

Syntactische relaties die grammaticale relaties intact laten

- Vraagwoordvragen;
- Andere vooropplaatsingen

Hoofdstuk 8

Taalvermogen: datgene wat ons in staat stelt zinnen te produceren en te interpreteren.

Binaire vertakking: een structuur die voortdurend in tweeën vertakt.

X': middenniveau tussen de maximale projectie en het hoofd in, zie ook hoofdstuk 5

X'-structuren

Het resterende deel van dit document is kwijtgeraakt bij foutief opslaan.

Hoe maak je onderscheid tussen een complement en adjunct?

Het onderscheid tussen een nominatief systeem en een ergatief systeem

Wanneer er een werkwoord is met meerdere argumenten, wordt het direct object verandert

Nominatief/ accusatief

Ik slaap

Nominatief accusatief				Ergatief absolutief	
S	Nominatief			S	Absolutief
A	Nominatief			O	Absolutief
O	Accusatief			A	Ergatief

Gespleten ergatiefstelsel

Nederlands: pronomina: nominatief accusatief

Nederlands: naamwoorden: ???

Dyirbal: naamwoorden: ergatief absolutief

Dyirbal: pronomina: niks

Hoe te bewijzen?

Stap 1: toon aan dat er een ergatieve naamval is (de woordstam van een onderwerp van een intransitieve zin is aangevuld met een affix in een transitieve zin)

Stap 2: toon aan dat er een absolutieve naamval is (de vorm van het onderwerp van een transitieve zin is gelijk aan de vorm van datzelfde woord in een intransitieve zin)

Lexicaal: duidelijke inhoud

Functioneel: grammaticaal

Inherente kenmerken van een woord: graad (adjectief), inhoudelijk

Niet-inherente kenmerken: agreement

C-commanderen

Er is een verschil tussen de groep als geheel en alle afzonderlijke dingen in die groep

Gemiddeldes kijken alleen maar naar de groep als geheel

De studenten slaagden voor hun syntaxis presentatie over Chomsky.

= ambigu

Kan wijzen naar alle studenten, of naar een bepaald groepje studenten

C-commanderen: de C-commandeert NP (mooie zinsstructuur)

En alles wat gedomineerd wordt door NP (mooie en zinsstructuur)

X c-commandeert de zuster van X en alles wat de zuster van X domineert

De moeder van Kim zegt dat zichzelf pijn gedaan wordt

Kan niet

De moeder van Kim zegt dat ze zichzelf pijn doet

Ze: hoeft niet lokaal gebonden, pronomen is lokaal vrij

Zichzelf kan weer gebonden worden aan ze, is wel lokaal